

ISSN 1563-0366
Индекс 75882; 25882

ӘЛ-ФАРАБИ атындағы ҚАЗАҚ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТИ

ҚазҰУ ХАБАРШЫСЫ

Заң сериясы

КАЗАХСКИЙ НАЦИОНАЛЬНЫЙ УНИВЕРСИТЕТ имени АЛЬ-ФАРАБИ

ВЕСТНИК КазНУ

Серия юридическая

AL-FARABI KAZAKH NATIONAL UNIVERSITY

KazNU BULLETIN

Law series

№5

Алматы
«Қазақ университеті»
2015

ХАБАРШЫ

ЗАҢ СЕРИЯСЫ № 5

25.11.1999 ж. Казақстан Республикасының Мәдениет, ақпарат жөне қоғамдық келісім министрлігінде тіркелген

Күнілік №956-Ж.

Журнал жылына 4 рет жарыққа шығады

ЖАУАПТЫ ХАТШЫ

Ережепқызы Р., жауапты хатшы
(Казақстан)
Телефон: +7727-377-33-36;
8-727-377-33-37 (шкі н. 12-57)
E-mail: rose@mail.ru

РЕДАКЦИЯ АЛҚАСЫ:

Байдельдинов Д.Л., з.ғ.д., профессор
(бас редактор) (Казақстан)
Кенжалиев З.Ж., з.ғ.д., профессор
(бас ред. орынбасары) (Казақстан)
Сартаев С.С., з.ғ.д., академик (Казақстан)
Тыныбеков С.Т., з.ғ.д., профессор (Казақстан)
Ибраева А.С., з.ғ.д., профессор (Казақстан)

Джансараева Р.Р., з.ғ.д., профессор (Казақстан)
Усеннова Г.Р., з.ғ.д., профессор (Казақстан)
Еркинбаева Л.К., з.ғ.д., профессор (Казақстан)
Жатканбаева А.Е., з.ғ.д. (Казақстан)
Трунк А., профессор (Германия)
Монтекилю С., профессор (БАӘ)
Бурхард Б., профессор (Германия)
Лисицца В., профессор (Россия)

МАЗМҰНЫ СОДЕРЖАНИЕ

Akkolatova M.E., Duzbayeva S.B., Taubaev B.R.

History of mediation

Ақболатова М.Е.

Криминологическая характеристика миграционных процессов

Акпаева Н.А., Маликова Ш.Б.

Восстановление социальной справедливости как основная цель уголовного наказания

Алимкулов Е.Т.

Особенности санкционирования содержания под стражей следственным судьей

Алимкулов Е.Т.

К вопросу о депонировании показаний следственным судьей

Alimkulov Y.T., Suleimenova A.S.

Issues of admissibility of evidence in light of the new criminal procedure legislation of the Republic of Kazakhstan

Алтанова А.С.

Соттық дәлелдемелердің негізгі белгілері

Аратұлы К.

Сравнительный анализ уголовного законодательства зарубежных стран об ответственности за компьютерные преступления

Аратұлы К., Оғай А.

Преступления в сфере компьютерной информации в РК и зарубежных странах

Аратұлы К., Ордабек К.

Ақпараттық қылмыстарды тергеудің тактикалық тәсілдері

Арын А.А., Байтекова Қ.Ж., Отарбаева А.Б.

Конституция қағидалары: конституциялық құқықтың категориялық аппаратындағы орны

Атаяханова Г.М.

Көші-қон үдерісінің салдары туралы

Әлімкулов Е.Т.

Басты сот талқылауы барысында прокурор мен қорғаушы-адвокаттың сот жарыссөзіне қатысу мәселелері

Базилова А.А.

Криминологические проблемы киберпреступности

Базилова А.А.

Компьютерлік қылмыстарды ашу және әшкерелеу тәжірибесі

Базилова А.А.

Компьютерлік қылмыстырының алдын алу шаралары

тергеуді бастаудың кейбір мәселелері жөнінде	197
<i>Даубасова С.Ш., Турашбекова Д.А.</i>	
Экологиялық құқық бұзушылықтар бойынша оқиға болған жер мен	
құжаттарды қарап-тексерудің тактикалық ерекшеліктері	206
<i>Джансараева Р.Е.</i>	
Зарубежный опыт регламентации ответственности за незаконную	
миграцию	215
<i>Джансараева Р.Е.</i>	
Определение понятия незаконной миграции	225
<i>Дузбаева С.Б., Акболатова М.Е., Таубаев Б.Р.</i>	
Девиантное поведение несовершеннолетних	234
<i>Дузбаева С.Б., Акболатова М.Е., Таубаев Б.Р.</i>	
Причины совершения преступления несовершеннолетними	240
<i>Ергали А.М., Какимбеков Н.Е.</i>	
К проблемам обеспечения информационной безопасности в	
Республике Казахстан	244
<i>Ergali A.M., Sultanova A.</i>	
The features of a technique of harmonization (unification,	
rapprochement) criminal legislation	251
<i>Ergali A.M., Akpayeva N.A.</i>	
The essence, grounds and conditions for the application of penalties	
associated with isolation from society	255
<i>Есбулатова Р.М.</i>	
Допустимость и принципы ограничения прав человека: к вопросу о	
механизме по обеспечению и защите прав человека в деятельности	
правоохранительных органов Республики Казахстан	261
<i>Жаксыбекова Ф.С., Маликова Ш.Б.</i>	
Экологиялық қылмыстық құқық бұзушылықтар үшін жауаптылық	
мәселелері	271
<i>Жәнібеков А.К., Сергеев Б.А., Арын А.А.</i>	
Қылмыстық сот ісін жүргізуға заттай дәлелдемелер және дәлелдеу	
құқығының түсінігі	280
<i>Жәнібеков А.К., Сергеев Б.А., Арын А.А.</i>	
Қылмыстық процессте дәлелдеменің қайнар көзді ретіндегі сот	
сараптамасының түсінігі	287
<i>Избасова А.Б.</i>	
Қылмыстық кодекстің жаңа нұсқасындағы компьютерлік	
қылмыстар туралы	294
<i>Избасова А.Б.</i>	
Компьютерлік қылмыстық құқық бұзушылықтардың субъектісі	
туралы	300
<i>Izbasova A.B., Zhamankenova A. Zh.</i>	
Some questions of qualification of taking to suicide	306

Избасова А.Б.

Қылмыстық кодекстің жаңа нұсқасындағы компьютерлік қылмыстар туралы

(мақала 2576/МҚ2 "Акпараттық қауіпсіздікті қамтамасыз ету және компьютерлік қылмыстылыққа қарсы тұру аясындағы Қазақстан Республикасының қылмыстық саясаты" жобасының аясында орындалды)

Қазақстанда акпараттық технологиялардың дамуы аталған саланы көрғау мәселелерін өзекті етіп отыр. Аталған макалада автор акпараттық қауіпсіздіктің ұлттық үйесін дамыту мен ұйымдастырудың мәселелерін карастырған.

Түйін сөздер: қылмыстық саясат, акпараттық сала, акпараттық қауіпсіздік, иберқылмыстар.

Izbasova A.B.

About computer crimes in the light of the new version of the criminal code

Development in Kazakhstan of information technologies which damage can have considerable consequences is staticized by questions of protection of the corresponding environment. In this article the author considers questions of the organization and development of a national information security system.

Key words: criminal policy, information sphere, information security, cybercrimes.

Избасова А.Б.

О компьютерных преступлениях в свете новой версии уголовного кодекса

Развитие в Казахстане информационных технологий, повреждение которых может иметь значительные последствия актуализируют вопросы защиты соответствующей среды. В данной статье автор рассматривает вопросы организации и развития национальной системы информационной безопасности.

Ключевые слова: уголовная политика, информационная сфера, информационная безопасность, киберпреступления.

Избасова А.Б.

Әл-Фараби атындағы Қазак ұлттық университеті,
Қазақстан Республикасы, Алматы қ.
E-mail: A_izbasova@mail.ru

ҚЫЛМЫСТЫҚ КОДЕКСТИҚ ЖАҢА НҰСҚАСЫНДАҒЫ КОМПЬЮТЕРЛІК ҚЫЛМЫСТАР ТУРАЛЫ

Әлем ХХI ғасырда түбөгейлі өзгерістерге түсуде. Өзінің маңызы жөнінен аталған ғасыр ұлы географиялық ашулар мен колониялды жүйенің ыдырауы және ұлттық мемлекеттердің құрылу дәуірімен салыстыруға болады. Ол жаһандану дәуірі. Жаһандану – қазіргі кездегі экономика, саясаттану, құқық, халықаралық қатынастар және басқа да пәндер бойынша неғұрлым көп талқыланатын проблемалардың бірі болып қалуда.

Аталған мәселеге қатысты түрлі көзқарастар кездеседі. Зерттеуші ғалымдардың бірі жаһанданудың экономикалық аспекттеріне тоқталса, келесі көзқарастағылар бірынғай ақпараттық кеңістікті қалыптастыруды көздейді, үшінші көзқарасты ұстанушылар стандартты компьютерлік бағдарламаларды пайдалануға негізделген бірынғай стандарттардың дамуына арнаған. Француз зерттеушісі Б.Бади жаһанданудың үш өлшемінің болатындығын атап кетеді: жаһандану тұрақты келе жатқан тарихи үдеріс; жаһандану әлемді әмбебаптандыру; жаһандану ұлттық шекараларды жою [1, 8-9 бб.].

Ақпараттық-коммуникациялық технологиялардың бір түрі болып компьютеризация табылады. Б.Х. Толеубекованаң айтуынша, әлемдік компьютеризацияның бастамасы болып жүйелеуді, жиналған білімдерді тәртіпке келтіруді, мәліметтер банкін (базасын) жасауды, адам өмірінің сан алуан түрлі салаларынан кеңейіп жинальшып жатқан мәліметтерді сактауды қажет еткен XX ғасырдың ортасындағы ақпараттық жарылыс табылды. Осы жұмыстың ауқымды белгін өзіне алар техникаға деген объективті қажеттілік пайда болды. Яки сол техника компьютерлер түрінде, не бастапқыда аталғандай электронды-есептеу машиналары түрінде (ЭЕМ) жасалды [2, 10 б.].

Қазіргі кезде әйгілі Ақпараттық-коммуникациялық технологиялар сөз байланысын немесе жай ғана АКТ-ны кез келген жерде кездестіруге болады. Осы АКТ-ның бір жағы болып келетін виртуалды желілік қауымдастықтар қазір тек әлеуметтанушылар мен философтарды ғана емес көптеген елдердің арнайы қызметшілерін де мазалап отыр.

Сөзсіз АКТ-ның жалпы алғанда жақсы пайдалы жақтары да көп. Келіссеніз, үйден шықпай креслода отырып керек анықтаманызды не басқа

да құжаттарыңызды «электронды үкіметке» (e-gov) кіріп алыш жатсаңыз жақсы емес де, осы органдарға немесе мекмелерге барып, кезекте тұрғанша, немесе үйінде шай не кофе ішіп отырып ұшаққа билет алсаңыз қаншама уақыттынызды үнемдейді.

Психологтар көп адамдардың (әсіресе жасөспірімдер арасында) тез қарқынмен өсіп жатқан ғаламтордың алаяқтық айлаларына тәуелді болыш жатқанын айтады: жер шары тұрғындарының үлкен бөлігі виртуалды кеңістікте, тек ұйықтауға ғана үзіліс жасап (кейбіреулердің пікірінше, мұндай адамдар мұлдем ұйықтамайды) өмір сүре бастады [3, 10 б.].

Ғалымдар мен саясаткерлердің осындағы көзқарастарынан кейін компьютерлік қылмыстар мәселелері ұлттық қылмыстық саясаттың басты приоритетті көкейтесті шеңбері болғаны сөзсіз. XX жүзжылдықтың 90-жылдарының басы Қазақстанда да, кеңес кезеңінен кейінгі кеңістікте де адамзат өмірінің салаларын жаппай компьютеризациялаумен сипатталды. Алғашында компьютерлер банк қызметі салаларында қолданыла бастады, кейін толық қадаммен оқу мекемелерін компьютеризациялау жүзеге асырыла бастады, сонымен бірге мемлекеттік органдардың, әсіресе ауқымды құжаттармен және іс-қағаздармен, кеңсе мен мұрағаттармен жұмыс жасайтын құқық қорғау органдарында компьютеризация жүргізіліп, компьютерлерінде мәліметтер базасы қалыптастырылды. Алайда жаңа ақпараттық технологиялар, бастапқыда айтылғандай, мемлекет пен қоғам ішінде дамуға, жетілдірілуге итермелеп қоймай, жаңа жағымсыз үдерістерді тудырды. Ақпараттық технологияларды қоғам өмірінің түрлі салаларына енгізу салдарымен қатар компьютерлік қылмыстылықпен күресу мәселелері қындалап барады.

Ұлттық ақпараттық кеңістіктің ашық болуына және шетелдік бұқаралық ақпарат құралдарының, оның ішінде телевизияның және интернет-ресурстардың (пошта қызметтері, әлеуметтік желілер, блогтар мен бейнепорталдар) танымалдығына байланысты халықтың қоғамдық санасына ақпараттық әсер етудің нақты қаупі пайда болыш отыр. Ақпараттық ықпал ету Қазақстан Республикасының мұддесіне қайшы келетін идеяларды тікелей қүштеп таңу түрінде және ақпаратпен айлашарғы жасау арқылы жүзеге асырылуы мүмкін. Осындағы қоғамдық санамен айла-шарғы жасауға қарсы іс-қимыл жасау үшін мемлекеттік ақпараттық саясаттың тиімділігін едәуір жақсарту, мемлекеттік органдардың ашықтығын жоғарылату, азаматтардың ақпарат алу құқықтарының қамтамасыз етілуін арттыру талап етіледі.

Ақпараттық қауіпсіздіктің ағымдағы жай-күйі отандық ақпараттық ресурстар мен отандық контенттің жеткіліксіз дамуы мен бәсекеге қабілеттілігінің төмен болуы, ақпараттық саланы құқықтық реттеу жүйесінің жеткіліксіз дамуы; ақпараттық-коммуникациялық технологияларды пайдалану қылмыстарының өсуі; мемлекеттік саясатты ақпараттық қамтамасыз ету тиімділігінің жеткіліксіздігі;

ақпараттандырудың өте маңызды обьектілерінің қауіпсіздігін қамтамасыз ету жүйелерінің жетілмеуі; ақпаратпен айлы-шарғылар жасау технологиясының дамуы; ақпараттық-коммуникациялық технологиялар пайдаланылатын трансұлттық қылмыстың және экстремистік, террористік қызметтің өсуі және тағы басқа қауіптермен сипатталды.

Компьютерлік қылмыстылықтың өсуі компьютерлік ақпарат саласындағы қылмыстармен күресуге бағытталған қылмыстық-құқықтық және қылмыстық іс жүргізушілік ресімдердің жүргізілуінің қажет екендігін көрсетіп отыр. Аталған жағдай 1997 жылы Европа Кеңесі Министрлер Комитетінің киберау мақтағы қылмыстылық бойынша сарапшылар Комитетін құруына алыш келді. Бұл жұмыстардың нәтижесінде 2000 жылы Европа Кеңесінің киберқылмыстылық бойынша Конвенциясының жобасы әзірленді. Конвенция 2001 жылдың 23 қарашасында қабылданып, 18 наурыз 2004 жылы күшіне енді. Киберқылмыстылық бойынша Европа Конвенциясы қылмыстық, қылмыстық іс жүргізу, авторлық, азаматтыз, ақпараттық сияқты түрлі құқық салаларының нормаларын қарастыратын кешенді құжат болып табылады. «Жаһандық ақпараттық қоғамның Окинава хартиясы» да ұксас мәселелерді қарастырады. Алайда аталған Хартия тек АҚШ, Ұлыбритания, Канада, Нермания, Франция, Италия, Жапония мен Ресей елдеріне ғана таралады [4, 10 б.].

Қазіргі таңда Европалық Одаққа мүше 28 елдің 10-ы киберқауіпсіздік стратегияларын әзірлеген. Негұрлым қорғалған елдер ретінде Дания, Ұлыбритания, Швеция мен Нидерландыны айтуға болады. Орын алыш отырған кемшиліктерді жою мақсатында 7 ақпан 2013 жылы Европа комиссиясы «Европа Одағының киберқауіпсіздік стратегиясын» ұсынған болатын. Аталған құжат жобасының негізгі ережелері мыналарды қарастырды:

- Европа Одағына мүше елдердің барлығы киберқауіпсіздік бойынша ұлттық стратегия әзірлеуі қажет;
- Киберау мақтағы қылмыстылыққа қарсы тұрудың негізгі халықаралық құқықтық құрал ретінде «Киберқылмыстылық туралы Европа Кеңесінің Конвенциясын» барлық мүше елдер ратификациялауы тиіс (аталған Конвенция 43 елмен қол қойылған, оның 39-ы Европа Кеңесінің құрамына кіретін елдер, қалғандары Жапония, АҚШ, Канада және Оңтүстік Африка).
- Киберқауіптерге қарсы тұруға елдердің дайындығының біртұтас стандарттар тізімін енгізу;
- Анықталған киберқылмыстар туралы міндетті түрдегі ақпараттандыру.

1 қаңтар 2013 жылдан бастап Европол құрамында «Киберқылмыстылық бойынша Европалық орталық» жұмыс жасай бастады. Аталған орталықтың басты мақсаты болып Европа Одағына мүше елдердің азаматтарын қарқын алыш келе жатқан киберқылмыстылықтан

корғалу деңгейін жоғарылату табылады. Саяси деңгейде ұқсас актілер Ресейде (15 қантар 2013 жылы «Ресей Федерациясының ақпараттық ресурстарына жасалған компьютерлік шабуылдардың зардартарын жою, олардың алдын-алу, анықтау бойынша мемлекеттік жүйені құру туралы» РФ Президентінің Жарлығы), Корея Республикасында (2013 жылы маусымда), АҚШ (2013 жылы ақпанда), Украина (2009 жылы «Ақпараттық қауіпсіздік доктринасы») қабылданған болатын [5, 10 б.].

Қоғам мен мемлекеттің ақпараттық саладағы мұдделерін қамтамасыз ету, сондай-ақ азаматтардың конституциялық құқықтарын қорғау мақсатында 2011 жылы «Қазақстан Республикасы ақпараттық қауіпсіздігінің 2016 жылға дейінгі тұжырымдамасы туралы» Қазақстан Республикасы Президентінің Жарлығы бекітілді.

Тұжырымдаманың мақсаты ақпараттық саладағы Қазақстан Республикасының ұлттық мұдделерін қорғауды қамтамасыз ететін ұлттық ақпараттық қауіпсіздік жүйесін құру болып табылады.

Көрсетілген мақсатқа қол жеткізу үшін мынадай міндеттер кешенін шешу қажет етілді:

- 1) ұлттық ақпараттық кеңістіктің елдің ұлттық ақпараттық инфрақұрылымы мен қорғалуын қамтамасыз етуге мүмкіндік беретін ақпараттық қауіпсіздікті басқару жүйесін дамыту;
- 2) ақпараттық қауіпсіздікті қамтамасыз ету саласындағы бірынғай мемлекеттік техникалық саясатты әзірлеу және іске асыру, оның ішінде ақпараттық қорғаудың ұлттық жүйесін дамыту және нығайту;
- 3) ақпараттық саладағы жеке тұлғаның құқықтарын және қоғам мен мемлекеттің мұдделерін қорғау;
- 4) отандық ақпараттық кеңістікті дамыту;
- 5) ақпараттық саланы реттейтін заңнаманы жетілдіру;
- 6) Қазақстан Республикасының жаһандық ақпараттық желілер мен жүйелерді (халықаралық ынтымақтастық) құру және пайдалану процестеріне белсенді қатысуын қамтамасыз ету [6]. Тұжырымдаманың міндеттерін іске асыру аталған саладағы заңнамалық және нормативтік-әдістемелік бағытты дамытуды талаң етті.

2015 жылдың 1 қаңтарынан күшіне енген Қазақстан Республикасының жаңа Қылмыстық кодексінде компьютерлік қылмыстар туралы жеке бөлім енгізілді. Бұл қадам біздің еліміздің халықаралық міндеттемелерді орындаі отырып, киберқылмысқа қарсы тұрудың лайықты деңгейін қамтамасыз етуі үшін жасалды. ҚР қылмыстық кодексінің 7-тaraуы ақпараттандыру және байланыс саласындағы қылмыстық құқық бұзушылықтарға арналған. Аталған тарауда сегіз қылмыстық құқық бұзушылық құрамы үшін қылмыстық жауаптылық қарастырылған: 205-бап ақпаратқа, ақпараттық жүйеге немесе телекоммуникациялар желісіне құқыққа сыйымсыз қол жеткізу, 206-бап ақпараттық құқыққа сыйымсыз жою немесе түрлендіру, 207-бап ақпараттық жүйенің немесе

телекоммуникациялар желісінің жұмысын бұзу, 208-бап ақпаратты құқыққа сыйымсыз иеленіп алу, 209-бап ақпаратты беруге мәжбүрлеу, 210-бап зиян келтіретін компьютерлік бағдарламалар мен бағдарламалық өнімдерді жасау, пайдалану немесе тарату, 211-бап қолжетімділігі шектелген электрондық ақпараттық ресурстарды құқыққа сыйымсыз тарату, 212-бап құқыққа қайши мақсаттарды көздейтін интернет-ресурстарды орналастыру үшін қызметтер ұсыну, 213-бап ұялы байланыстың абоненттік құрылғысының сәйкестендіру кодын, абонентті сәйкестендіру құрылғысын құқыққа сыйымсыз өзгерту, сондай-ақ абоненттік құрылғының сәйкестендіру кодын өзгертуге арналған бағдарламаларды жасау, пайдалану, тарату [7].

Әдебиеттер

- 1 Зинина У. В. Преступления в сфере компьютерной информации в российском и зарубежном уголовном праве // Диссертация на соискание учёной степени к.ю.н. - Москва, 2007.
- 2 Толеубекова Б. Х., Организационно-правовые проблемы контроля над компьютерной преступностью: текст. / Б. Х. Толеубекова. — Караганда: ВШ МВД РК, 1994. —38 с.
- 3 Правовые аспекты компьютерной преступности в зарубежных странах и в Казахстане: Учебное пособие // Алматы: Данекер, 1999. - с. 24.
- 4 Аратулы К. Преступления в сфере компьютерной информации в РК и зарубежных странах // Алматы: Вестник КазНУ, 2010.
- 5 Биекенов Н.А. Некоторые проблемы обеспечения кибербезопасности в Республике Казахстан // Алматы, 2014.
- 6 «Қазақстан Республикасы ақпараттық қауіпсіздігінің 2016 жылға дейінгі тұжырымдамасы туралы» Қазақстан Республикасының Президенті Жарлығы 2011 жыл 14 қараша № 174
- 7 КР Қылмыстық кодексі 3 шілде 2014 ж. өзгерістер мен толықтырулармен

References

- 1 Zinina U. V. Prestupleniya v sfere kompyuternoy informatsii v rossiyskom i zarubezhnom ugolovnom prave // Dissertatsiya na soiskanie uchYonoy stepeni k.yu.n. - Moskva, 2007.
- 2 Toleubekova B. X., Organizatsionno-pravovye problemyi kontrolya nad kompyuternoy prestupnostyu: tekst. / B. X. Toleubekova. — Karaganda: VSh MVD RK, 1994. —38 s.
- 3 Pravovye aspektyi kompyuternoy prestupnosti v zarubezhnyih stranah i v Kazahstane: Uchebnoe posobie // Almaty: Daneker, 1999. - s. 24.
- 4 Aratulyi K. Prestupleniya v sfere kompyuternoy informatsii v RK i zarubezhnyih stranah // Almaty: Vestnik KazNU, 2010.
- 5 Biekenov N.A. Nekotoryie problemyi obespecheniya kiberbezopasnosti v Respublike Kazahstan // Almaty, 2014.
- 6 Ukaz Prezidenta Respubliki Kazahstan ot 14 noyabrya 2011 goda № 174 «O Kontseptsii informatsionnoy bezopasnosti Respublikи Kazahstan do 2016 god»
- 7 Ugolovnyiy kodeks Respublikи kazahstan ot 3 iyulya 2014 goda